

HET VOORKOMEN VAN DE ROODNETBOLEET IN NEDERLAND

Martijn Oud

Borinagestraat 19, 1827 DX Alkmaar

Oud, M. 2009. *Boletus rhodoxanthus* in The Netherlands. *Coolia* 52(1): 18–23.

This paper documents the past and present occurrences of *Boletus rhodoxanthus* in The Netherlands. The number of records of this rare bolete has increased over the last five years, possibly as a result of warmer and wetter summers. Colour photographs of recent finds are included.

Grote boleten (het geslacht *Boletus*) zijn soms lastig te determineren, omdat ze microscopisch sterk op elkaar kunnen lijken en erg variabel kunnen zijn in hun uiterlijk. De Roodnetboleet (*Boletus rhodoxanthus*) is een zeer kleurrijke boleet, die ondanks zijn opvallende verschijning soms moeilijk wordt herkend door zijn zeldzaamheid en door mogelijke verwisseling met de eveneens in Nederland voorkomende, ook zeldzame en kleurrijke Satansboleet (*Boletus satanas*), de Valse satansboleet (*B. legaliae*, synoniem met *B. splendidus*) en de nieuwelings *Boletus torosus*. De eerste drie staan op de Rode Lijst in ons land in de categorie EB (bedreigd met uitsterven), terwijl het voorkomen van *B. torosus* in Nederland nog maar net is bevestigd.

De recente toename van deze soorten, die hun hoofdverspreiding hebben in het (sub)mediterrane gebied, wordt wel geweten aan de toename van de warmere en nattere zomers en de mildere winters. Als dit zo is zullen nog andere soorten volgen en dus kan de toekomst voor mycologen nog heel interessant gaan worden. Dit artikel gaat echter uitsluitend over het voorkomen van *Boletus rhodoxanthus* in ons land en we wachtten verdere informatie over de nieuwelings af.

Naar het noorden toe wordt *B. rhodoxanthus* zeldzamer en zijn noordgrens ligt al jaren in Zuid-Zweden. Deze noordgrens zal ondanks de warmere en nattere zomers niet al te snel naar het noorden toe verschuiven, omdat hij samenhangt met de verspreiding van zijn belangrijkste gastheer, de eik.

Omdat er de laatste drie jaar 11 exemplaren van de Roodnetboleet zijn gevonden in de omgeving van Bergen (NH), inspireerde dit mij om eens uit te zoeken hoe het deze soort is vergaan op landelijk niveau. De onderstaande beschrijving is gebaseerd op de 11 in de omgeving van Bergen aangetroffen vruchtlichamen, waarvan ik er vier heb meegenomen (twee jonge exemplaren, één volgroeid en één oud exemplaar).

Beschrijving van de veldkenmerken (zie foto's)

HOED 10 tot 30 cm breed; bij jonge vruchtlichamen halfbolrond met ingekrulde rand, bij ouder worden niet geheel afvlakkend en lang met een ingekrulde rand blijvend, ten slotte onregelmatig kussenvormig (gewelfd); aanvankelijk licht grijswit tot grijsbeige waarbij de rand bij aanraken roodbruin vlekt, bij oudere exemplaren geelbruin wordend; oppervlak in eerste instantie viltig maar snel glad wordend en dan perkamentachtig, ten slotte vaak met een onregelmatig roze blos aan de hoedrand.

BUISJESLAAG aangehecht tot iets aflopend op de steel; bij jonge exemplaren dun (tot 4 mm) en lichtgeel, later dikker wordend (tot 20 mm) en verkleurend naar bleek blauwgeel; bij druk lichtblauw verkleurend. De poriën, die bij kneuzing enigszins blauw verkleuren, zijn bij zeer

Foto 1. Een jong en een bijna volgroeid exemplaar van de Roodnetboleet (*Boletus rhodoxanthus*), augustus 2008. (Foto: Martijn Oud)

jonge exemplaren van steel tot hoedrand geelrood, bij het ouder worden snel een robijn- tot donkerrode kleur aannemend, terwijl bij volgroeide vruchtlichamen in een zone aansluitend aan de hoedrand de kleur meer of minder geel wordt.

STEEL 5–13 × 2–6 cm, jong buigig, later slanker, eerst bloedrood, dan goudgeel met een rode basis en voorzien van een fijnmazig netwerk van dunne karmijnrode lijnen, die sterk contrasteren met de goudgele ondergrond van de onregelmatig gevormde mazen. Bij beschadiging

in het middelste en onderste deel van de steel niet blauw verkleurend (soms na uren iets lichtblauw aan de randen).

VLEES bij doorsnijden in de hoed en het bovenste deel van de steel in eerste instantie lichtblauw tot blauw verkleurend maar na enige tijd goudgeel wordend, in de steel van onder tot circa 85% van de steellengte citroen- tot goudgeel blijvend. Het vlees in de steel bevat meestal één of meerdere langwerpige holten en bruinrode vlekjes met een bruinrode zone aan de basis. Myceliumaanhechtingsvlakken onder de steel geelwit. Direct onder de hoedhuid is bij jonge vruchtlichamen een roodbruine lijn zichtbaar.

GEUR van het vlees bij jonge vruchtlichamen aangenaam, bij ouder worden verdwijnend en ten slotte bij oude exemplaren min of meer een aasgeur verspreidend, waardoor je zou kunnen denken aan de geur van een Satansboleet.

De vindplaatsen

Van de Roodnetboleet zijn tot en met 2006 25 waarnemingen uit Nederland opgenomen in het karteringsbestand van de NMV. De meeste meldingen van *Boletus rhodoxanthus* komen vanouds van twee gebieden, die we gemakshalve “kerngebieden” zullen noemen, namelijk een gebied binnen de driehoek Den Haag, Wassenaar en Voorschoten met veel oude lanen en landgoederen en een gebied tussen Bergen (NH) en Bergen aan Zee.

Deze gebieden zijn gelegen op kalkrijk zand, al dan niet met een overgang naar een kalkarm duingebied en oude lanen binnen de bebouwde kom. Een oude op zichzelf staande waarneming van *Boletus rhodoxanthus* werd in 1958 gedaan door Pieter Schouw in het Hoekelumsche bos ten zuidoosten van Ede. Helaas is dit de enige opgegeven waarneming uit dit gebied gebleven en is *B. rhodoxanthus* nooit meer uit de omgeving van Ede gemeld. Een aparte categorie betreffen drie gebieden waar de Roodnetboleet voor 1999 niet was waargenomen en wat een duidelijke uitbreiding van zijn verspreidingsgebied betekent. Ik zal de betrokken locaties achtereenvolgens bespreken.

I. Kerngebied Bergen(NH) – Bergen aan Zee

In het bestand van de NMV is sprake van zes meldingen uit dit Kerngebied, maar hier zitten twee dubbelmeldingen bij. De eerste melding van de Roodnetboleet uit de omgeving van Bergen dateert van 17 juli 1966. Op die dag vond Friedjof van den Bergh een hem onbekende boleet langs de Zwarte weg te Bergen (NH) aan de rand van een ruiterspad onder Zomereik. Hij besloot ermee naar Dr. Swanenburgh de Veije te gaan, die hem op zijn beurt opstuurde naar het toenmalige Rijksherbarium. Hier kwam de soort in zeer slechte conditie aan en werd gedetermineerd als “waarschijnlijk Roodnetboleet”. Overigens werd de soort op bijna dezelfde locatie met meerdere exemplaren in de jaren ‘80 weer waargenomen, maar niet aangemeld (mondelinge mededeling F. v.d. Bergh). Op 5 september 1982 vond Pieter Schouw de Roodnetboleet in de buurt van de Zeeweg naar Bergen aan Zee, met als gastheer *Quercus spec.* (karteringsbestand NMV).

Op 1 september 2004 vonden Kees Roobeek en de auteur van dit artikel twee exemplaren in de bocht van een door verkeer zeer druk bereden laan te Bergen (NH), namelijk in een bocht van de Eeuwige Laan, waar uitsluitend Beuken staan, bij insiders bekend als de “Donkere hoek”. We deden onafhankelijk van elkaar een melding aan het karteringsbestand.

Op 1 september 2006 vonden Kees Roobeek, Friedjof van den Bergh en ikzelf de soort opnieuw in de buurt van deze locatie, nl. in het aan de Eeuwige Laan gelegen ‘t Oude Hof.

Figuur 2. *Verskillende jonge vruchtlichamen van de Roodnetboleet. (Foto's: Martijn Oud)*

Het betrof twee losgetrapte exemplaren tegen de rand van een ruiterspad. Ook deze waarneming werd dubbel gemeld.

Nog niet opgenomen in het karteringsbestand zijn de vondsten van dit kerngebied in 2007. Dat jaar werd de soort in Bergen (NH) maar liefst op drie verschillende locaties aangetroffen, successievelijk 5 exemplaren langs de Eeuwige Laan in de “Donkere hoek” door mijzelf,

notabene 60 meter verwijderd van de plaats van drie jaar geleden, één enkel exemplaar in het duingebied “Verbrande Pan” ten zuiden van de Zeeweg door Friedjof van den Bergh, en de laatste twee exemplaren tijdens de NMV-excursie op 13 oktober 2007 in het PWN-gebied te Bergen (NH). Met zoveel exemplaren voorhanden is het ideaal om de variatie van de soort te bekijken en te beschrijven om met deze kenmerken de verschillen met verwante soorten zoals *B. satanas*, *B. legaliae* en *B. torosus* te toetsen.

II. Kerngebied in de driehoek Den Haag-Wassenaar en Voorschoten

De eerste melding van de Roodnetboleet in Nederland dateert uit 1938, toen Pieter Schouw hem aantrof in het landgoed de Raaphorst tussen Den Haag en Wassenaar op 16 en 22 oktober. Waarschijnlijk is hij op 22 oktober van dat jaar niet alleen op pad geweest, want in een schrift met aantekeningen van K. Bakker vond Jaap Wisman een waarneming van de Roodnetboleet van dezelfde datum en coördinaten. Om hoeveel exemplaren het ging en bij welke boomsoort de soort werd aangetroffen is niet terug te vinden in het bestand van de NMV. (Alleen de gegevens: Milieu: 90 (Akkers, ruigten, bermen, dijken, stedelijk gebied).)

Daarna is er voor dit kerngebied een zeer lange tijd geen waarneming in het bestand te vinden, tot 21 september 1980, toen Pieter Schouw en Kees Bas de Roodnetboleet weer vonden in de Raaphorst en hij op 5 oktober van hetzelfde jaar op een andere plaats gevonden werd door Pieter Schouw. Op 2 september 1982 werd de soort aangetroffen door Thomas W. Kuyper en door Pieter Schouw weer op de Raaphorst, zonder nadere gegevens. Drie jaar later, op 7 september 1985, werd de soort wederom aangetroffen door Pieter Schouw en Frans van Luyn. Beiden meldden de soort, echter met verschillende coördinaten.

Op 14 september 1987 werd er een waarneming doorgegeven door Arthur Oosterbaan en de laatste waarneming voor het kerngebied Den Haag-Wassenaar kwam binnen van Kees Bas op 3 september 1993. Het is dus inmiddels alweer 14 jaar geleden dat de laatste waarneming werd gedaan en werd aangemeld in dit kerngebied. Dit is opmerkelijk, omdat de Roodnetboleet een toename vertoont in het gebied bij Bergen (NH) en er vanaf 1999 waarnemingen zijn gedaan op nieuwe locaties buiten de oude kerngebieden.

III. Recente vondsten van B. rhodoxanthus op nieuwe locaties buiten de “kerngebieden”

Recent is *Boletus rhodoxanthus* met meerdere exemplaren aangetroffen op nieuwe locaties en dat stemt hoopvol. De nieuwe locaties vallen allemaal onder de noemer “oude landgoederen met lanen”. Op 1 september 1999 werd *B. rhodoxanthus* aangetroffen door Bert Tolsma met meerdere exemplaren bij de Karpervijver van Slot Zeist en een jaar later (29 september 2000) in dezelfde buurt op landgoed Oostbroek door Theo Reijnders tijdens een districtsexcursie. In 2002 (3 en 11 september) en 2003 (10 september) werd de soort door G. Haga gevonden langs de Catslaan in het Oranjewoud te Heerenveen op twee verschillende plaatsen, te weten in een berm tussen pad en gracht en langs een oude, niet-geasfalteerde laan. Ten slotte vond Emma van den Dool de soort op 4 september 2004 op landgoed Sterkenburg in de Gemeente Driebergen-Rijsenburg tijdens een NMV-excursie.

Oecologie

De Roodnetboleet verscheen in Nederland in de maanden juli (1×), augustus (1×), september (18×) en oktober (5×) en heeft als ectomycorrhizapartners (voor zover dit werd doorgegeven) Eik (6×) en Beuk (3×). Het milieu is zeer divers en varieert van lanen op oude landgoederen

tot bossen en duinen op kalkrijke tot kalkarme en voedselrijke tot voedselarme klei of zand. In Bergen (NH) verscheen hij twee maal aan de rand van een ruiterspad (kalkarm en voedselrijk), twee maal langs een drukke verkeersweg (kalkarm en voedselrijk) en twee maal langs een kaal duinpad tussen buntgras en wat mos in de nabijheid van twee kleine zomereiken (kalkarm en voedselarm). Voor al deze locaties, zowel de voedselarme als voedselrijke, geldt dat er geen blad blijft liggen en er dus geen humusvorming plaats vindt. Alle vindplaatsen behoren tot verstoringszones of overgangen daartoe. Opvallend is de soms enorme tijdspanne tussen de diverse waarnemingen. Hierdoor wordt vaak voortijdig beweerd dat de soort is verdwenen. Waarschijnlijker is dat veel van deze zeldzame boleten onregelmatig fructificeren, soms jaren niet, terwijl het mycelium gewoon aanwezig is in de grond.

Het exacte aantal plaatsen waar de soort voorkomt kennen we niet en het is onvoorspelbaar waar en wanneer de vruchtlichamen verschijnen. In het Bergense geval heeft er, zover we weten, geen enkele keer op precies dezelfde plaats een waarneming plaatsgevonden (mondelinge mededeling F. van de Bergh) en zou de logische conclusie moeten zijn, dat hier op veel ondergrondse plaatsen mycelia van *B. rhodoxanthus* voorkomen, die op onvoorspelbare momenten fructificeren, wat de verschillende locaties kan verklaren waarop de soort is waargenomen!

Conclusie

De Roodnetboleet lijkt een tolerante soort, die te vinden is op voedselrijke en voedselarme plaatsen op zand of klei, onder voorwaarde dat er weinig humusvorming plaatsvindt. Het is echter een soort die jaren kan wegblijven en dan weer kan opduiken op onbekende vindplaatsen. De laatste vijf jaar neemt het aantal vindplaatsen en waarnemingen van de Roodnetboleet toe. Of de nieuwe vindplaatsen nieuwe vestigingen zijn van deze soort, of dat de veranderende klimatologische omstandigheden de soort prikkelen tot fructificatie, is niet bekend. Of dit een trend is die te maken heeft met het aanhouden van de warmere en natere seizoenen van de laatste jaren, zal nog moeten blijken.

MYCOLOGISCHE AGENDA 2009

Wat?	Wanneer?	Waar?	Pagina?
Nieuwjaarsbijeenkomst	10 januari	WICC, Wageningen	56
Rode-kelkzwamexcursie	31 januari	Schokkerbos	53
Algemene ledenvergadering	14 februari	CBS, Utrecht	54
Zuid-Hollandse zwamdag	7 maart	Schiedam	53
Vlaamse Mycologendag	21 maart	Diepenbeek (B)	
Floradag	4 april	Naturalis, Leiden	52

